

Uluslararası Eğitim ve Bilim Araştırmaları Dergisi

2018 and 2024 Life Science Curriculum Examination of Programs in terms of Values Education

Gözde GÜNEŞ¹, Yusuf YILDIRIM

Teacher, Mevlana Primary School, Siirt Türkiye, gozdegunesakademik@gmail.com. 0009-0008-4467-3430

Associate Professor Dr. Siirt University, Siirt, Türkiye, yusufyildirimakademik@gmail.com.0000-0003-0035-8443

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the values and practices regarding value education in the 2024 life sciences curriculum in comparison with the 2018 life sciences curriculum. Therefore, it is thought that the study will contribute to the field. In this study, the document review method, which is one of the qualitative research methods, was used. In this study, the 2018 and 2024 life sciences curriculums were examined as the data source. The data were collected in accordance with the document review process with a qualitative perspective. In this study, "Specification Tables" were prepared by the researchers primarily for use in data analysis. In the prepared specification tables, the main values in the 2018 and 2024 life sciences curriculums, the examination of learning areas in terms of values, and the distribution of values associated with achievements according to class levels were examined. In this direction, the descriptive analysis method was used in the analysis of the data in the life sciences curriculums reached within the scope of the document review. In the 2024 curriculum, unlike the 2018 curriculum, the virtue value action model was developed. With this model, the umbrella value application was initiated. The values of responsibility, justice and respect have been accepted as the umbrella values. The values added to the 2024 virtue value action model and not included in the 2018 program are family integrity, diligence, honesty, aesthetics, privacy, compassion, modesty, freedom, healthy living, savings and cleanliness.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 28.10.2024

Received in revised form: 30.10.2024

Accepted:30.10.2024

Available online: 31.10.2024

Article Type: Research Article

Keywords: Value, Value Education, Life Science Education, Education Model

1.Problem Statement

Values education is a process that starts with the family and continues throughout the life of the individual. Like all education, values education also starts with the family and continues at school (Yıldırım and Akpınar 2016: 23). While the family, which is the smallest unit of society, prepares the individual for society by imparting values, the school is the first official institution that prepares the individual for social life by providing professional values education (Yıldırım and Çalışkan, 2017). The inclusion of values in the program where primary school children learn basic life skills is very important for both the individual development of the students and their adaptation to social life. Accordingly, it has become necessary to implement values education, which is a part of the educational processes in schools, in a planned and systematic manner. The school benefits from

¹ Corresponding author

² Bu çalışmanın bir kısmı sözlü bildiri olarak 18-21 Eylül 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilen "International Education Congress / EDUCONGRESS 2024" kongresinde sunulmuştur.

different disciplines while achieving this goal. One of these disciplines is the life studies course, which is considered as the pivot course (Akınoğlu, 2003).

There are different studies in the literature on life studies and values education. When the studies in the literature are examined, it is seen that there is a lack of a study evaluating the 2024 life sciences course program in terms of values and values education. In this context, the aim of this study is to examine the practices regarding the values and values education in the program in comparison with the 2024 life sciences curriculum and the 2018 life sciences curriculum. Therefore, it is thought that the study will contribute to the field.

2.Method

In this study, the document review method, which is one of the qualitative research methods, was used. In this study, the achievements included in the 2018 and 2024 Life Sciences curriculum for primary school 1st, 2nd and 3rd grades were examined as the data source. The data was collected in accordance with the document review process with a qualitative perspective. In this study, "Specification Tables" were prepared by the researchers primarily for use in data analysis. In the prepared specification tables, the main values included in the 2018 and 2024 life sciences course curriculum, the examination of learning areas in terms of values, and the distribution of values associated with the achievements according to class levels were examined. In this context, the descriptive analysis method was used in the analysis of the data in the Life studies teaching programs reached within the scope of the document review. Using the descriptive analysis method, the data in the 2018 and 2024 life sciences curriculum are organized, clearly described, presented and interpreted to the reader.

3.Conclusion, Discussion and Recommendations

The study attempted to determine the values included in the 2018 and 2024 life sciences curriculum and the practices carried out on value education. In this context, the "Virtue Value Action" model included in the 2024 life sciences curriculum was first compared with the root values application in the 2018 life sciences curriculum. The root value application was introduced in the 2018 life sciences curriculum. Root values were accepted as interdisciplinary and constituted the main values of all courses. While self-control was accepted as the root value in the 2018 curriculum, this value was removed in the 2024 curriculum. In the 2024 curriculum, unlike the 2018 curriculum, the virtue value action model was developed. With this model, the umbrella value application was introduced. The values of responsibility, justice and respect were accepted as umbrella values. The values added to the 2024 virtue value action model and not in the 2018 program are family integrity, diligence, honesty, aesthetics, privacy, compassion, modesty, freedom, healthy life, savings and cleanliness.

2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi²

Gözde GÜNEŞ, Yusuf YILDIRIM

Öğretmen, Mevlana İlkokulu, Siirt Türkiye, gozdegunesakademik@gmail.com. 0009-0008-4467-3430

Doç. Dr. Siirt Üniversitesi, Siirt, Türkiye, yusufyildirimakademik@gmail.com.0000-0003-0035-8443

ÖZ

Bu araştırmanın amacı 2024 ve 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programlarını karşılaştırmalı olarak değerler ve değerler eğitimi konusunda yapılan uygulamalar açısından incelemektir. Bundan dolayı yapılan çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmada veri kaynağı olarak 2018 ve 2024 hayat bilgisi öğretim programları incelenmiştir. Veriler nitel bir perspektifle doküman inceleme sürecine uygun olarak toplanmıştır. Bu araştırmada öncelikli olarak veri analizinde kullanılmak amacıyla araştırmacılar tarafından "Belirtke Tabloları" hazırlanmıştır. Hazırlanan belirtke tablolarında 2018 ve 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan ana değerler, öğrenme alanlarının değerler açısından incelenmesi ve kazanımlarla ilişkilendirilen değerlerin sınıf düzeylerine göre dağılım durumuna bakılmıştır. Doküman incelemesi sonucunda ulaşılan verilerin çözümlenmesinde ise betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. 2024 öğretim programında 2018 programından farklı olarak erdem değer eylem modeli geliştirilmiştir. Bu model ile çatı değer uygulamasına geçilmiştir. Çatı değer olarak sorumluluk, adalet ve saygı değerleri kabul edilmiştir. 2024 Erdem-Değer-Eylem modeline eklenen ve 2018 programında olmayan değerler aile bütünlüğü, çalışkanlık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sağlıklı yaşam, tasarruf ve temizlik değerleridir.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:

Alındı: 28.10.2024

Düzeltilmiş hali alındı:30.12.2024

Kabul edildi: 30.12.2024

Çevrimiçi yayınlandı: 31.12.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Hayat Bilgisi Öğretimi, Maarif Modeli

1. Giriş

İnsan sosyal bir varlıktır ve varlığının gerekliliği olarak diğer bireylerle iletişim halindedir. İnsanoğlunun bu iletişim sürecinde uyması gereken bazı kurallar vardır. Bu kuralların temelini değerler oluşturmaktadır. Değer, bireyin çevresiyle olan etkileşimine dayalı olarak toplumlar tarafından üretilen ve tekrardan bireyin kabullendiği olgulardır. Değerler insanoğlunun varlığı ve toplumsal bütünlüğünün devamı için vazgeçilmez bir öğedir. Değer ifadesi felsefe, psikoloji, sosyoloji, eğitim gibi farklı disiplinleri etkilediğinden bu kavramın net bir tanımı bulunmamaktadır (Yıldırım, 2024). Bundan dolayı literatürde değer kavramının birçok tanımı bulunmakta ve değer kavramı farklı boyutlarda ele alınmaktadır.

Literatürde değer kavramını incelediğimizde bu kavramı ilk defa açıklayan ve alana kazandıran kişi Znaniecki'dir. Değer kelimesi Latince'de "kıymet", "kıymetli olmak" ya da "güçlü olmak" gibi anlamlara gelirken (Asan, Ekşi, Doğan ve Ekşi, 2008) Türk Dil Kurumu (2024) tarafından "üstün ve yararlı nitelikte" olarak ifade edilmektedir. Değer kavramı sosyolojik olarak ele alındığında kişinin hoş ve doğru görülen davranışlar sergilemesi şeklinde tanımlanmaktadır (Ersoy, 2018). Bobaroğlu (2002) değeri uğruna yaşamaya değer, düşünce, faaliyet olarak ifade etmektedir. Ulusoy ve Dilmaç (2015) ise insanların temel özelliklerinin başında değer kavramının olduğunu ve davranışların şeklinin değerlere göre değiştirildiğini savunmaktadır.

Bireyin yargısı, ilgisi veya ihtiyaç duyulan şey olarak tanımlanan değer kavramı, bireylerin topluma daha kolay adapte olmasını sağlarken aynı zamanda insanların birbirlerini değerlendirmede ve ilk

² Bu çalışmanın bir kısmı sözlü bildiri olarak 18-21 Eylül 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilen "International Education Congress / EDUCONGRESS 2024" kongresinde sunulmuştur.

görüşte kişiliklerini tahmin etmekte kullandıkları bir parametredir (Ulusoy ve Arslan, 2014). Aktan (2003: 23) sadece yazılı kurallara uyarak ahlaki değerleri göz ardı ederek insanların belirli bir düzen içerisinde yaşamasının mümkün olmayacağını dile getirmiştir. Bunların sonucunda değerler, bireyin sosyal faaliyetlerde bulunarak, benimsenen olgular için bir atıf noktasını oluşturmaktadır (Özensel, 2003: 23). Bu tanımlar dikkate alınarak değer bireyin davranışlarını, kararlarını, tercihlerini hatta tüm yaşantısını etkileyen ilkeler, ölçütler, kriterler, yönlendiriciler şeklinde tanımlanabilir.

Değerler, bireylerin davranışları üzerinde etkiliyken aynı zamanda karar verme sürecinde birey için rehberlik yapan ilke ve kriterler olarak kabul görmektedir. Nitekim Şentürk, Şimşek, Tıkman ve Yıldırım (2017) değerlerin davranışlarımızın temelini oluşturduğunu ve olaylarda neyi tercih edeceğimizi belirlediğini ifade etmiştir. Değerler bireylerin tutum ve davranışlarını şekillendirir ve düşüncelerine yol gösterir. Zaman içerisinde değişen ve dönüşen değerler, bulunduğu toplumun özünü oluştururken aynı zamanda durumlar karşısında önem derecelerine göre sıralanır. Dinamik bir yapıya sahip olan değer kavramının toplumda var olması için bireylere fazlasıyla sorumluluk düşmektedir (Öngören, 2023). Değerlerin birey ve toplum hayatı için bu kadar önemli olması değerler eğitimi kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Değerler eğitimi, başta aile olmak üzere bireyin hayatının her aşamasında gerçekleşen bir süreçtir. Aile ve toplumsal mekânlarda gerçekleşen değerler eğitimi yaşam boyu devam etmekle beraber informal bir yapıya sahiptir (Yıldırım, 2024). Bu durum planlı ve sistematik bir değerler eğitimi gerekli kılmıştır. Buna bağlı olarak da okullardaki eğitim süreçlerinin bir parçası olarak değerler eğitimi yapılmaya başlanmıştır. Nitekim ülkemizdeki eğitim sisteminin amaçlarından biri "iyi ve doğru kabul edilen değerleri bireylere aktarırken aynı zamanda sorumluluk üstlenebilen vatandaşlar yetiştirmek" şeklinde ifade edilmektedir (Kan, 2010). (Öngören, 2024) araştırmasında iyi ve erdemli olma ve iyi arkadaşlık kurabilmenin sosyal ve duygusal öğrenme üzerinde de etkili olduğunu ifade ederek temel eğitim döneminde verilen değerler eğitimi sayesinde kişinin bu kazanımları elde etmesinin önü açılmış olacaktır şeklinde değerlendirmede bulunmuştur. Okul çağına denk gelen çocukluk dönemi, temel değerlerin ve ahlaki eğitimin gelişmesi açısından önemli kabul (Durkheim, 2004, 33) edilip okulların değerler eğitimi sürecindeki konumunu geliştirmektedir.

Öğrenciler değerler eğitimi aracılığıyla sevgi, saygı, merhamet, doğruluk, dürüstlük, sorumluluk, özgürlük gibi değerleri ön plana çıkararak bu değerlerin öneminin farkına varırlar (Kale, 2008, 14). Değerler eğitimi bireylerin değer oluşturma, geliştirme, pekiştirme ve hayata yansıtması gibi farklı aşamalardan oluşmaktadır (Çalışkan ve Yıldırım, 2022). Değerler eğitimi genel olarak genç nesillerin planlı şekilde kendi yaşantıları temelinde kalıcı değer odaklı davranış, tutum ve fikir oluşturma, geliştirme ve pekiştirme süreçlerinin toplamı şeklinde tanımlanabilir.

Her eğitim gibi değerler eğitimi de aileyle başlar ve okulda devam eder (Yıldırım ve Akpınar 2016: 23). Toplumun en küçük birimi olan aile bireye değerleri kazandırarak topluma hazırlarken, okul da bireye profesyonel değerler eğitimi vererek toplumsal hayata hazırlayan ilk resmi kurumdur (Yıldırım ve Çalışkan, 2017). Zira okul sadece öğrenmenin gerçekleştirildiği bir ortam değil, aynı zamanda çocukların değerler gibi bilişsel yönleriyle birlikte duyuşsal yönlerinin gelişmesine de olanak sağlar. Okul bu amacı gerçekleştirirken farklı disiplinlerden yararlanır. Bu disiplinlerden birisi de mihver ders olarak kabul edilen çocuklara yol gösteren hayat bilgisi dersidir (MEB, 2005, s.22). Hayat bilgisi dersi, gerçek hayata yönelik içeriklere sahip olduğu için hayat bilgisi dersinden toplumun temel öğelerinden biri olan değerlere yer vermesi beklenmektedir.

Hayat bilgisi dersi toplumsal olaylarla ilgili bağ kurma süreci ve süreç boyunca kazanılan bilgi birikimleri olarak ifade edilebilir (Sönmez, 2010). Bireyleri hayata hazırlayan ve temelini değerler eğitiminden alan hayat bilgisi dersi (Topkaya ve Burak, 2018) ilkokulun ilk üç yılını kapsamaktadır. Hayat bilgisi dersi sosyal bilimler, düşünce ve değerleri içermektedir (Sönmez, 2010). Bu bağlamda hayat bilgisi sosyal bilimlerden doğa bilimlerine, fen bilimlerinden sanata disiplinler arası bir yapıda değerleri tek çatı altında toplayan erken yaşlarda gerçek hayata yönelik etkinliklere yer veren bir değerler eğitimi dersi olarak ifade edilebilir. Nitekim değer kavramı, 2005 yılı hayat bilgisi öğretim

programında kişisel nitelikler ismiyle ifade edilmiştir. Ancak 2015 yılı hayat bilgisi öğretim programında direk değerler adıyla yer almış ve ilgili kazanımlara yer verilmiştir.

Hayat bilgisi dersinin vizyonuna ve amaçlarına bakıldığında öğrenciye kazandırılması hedeflenen birtakım değerler vurgulanmıştır. Hayat bilgisi dersinin vizyonu: temel yaşam becerilerini kavramış, kendi özelliklerinin farkında olan, yaşamını sağlıklı ve güvenilir bir şekilde devam ettiren, çevresine duyarlı ve saygılı, milli beraberlik duygusuna, manevi değerlere sahip olan bireyler yetiştirmektir (MEB, 2009). Hayat bilgisi dersinin amaçlarına bakıldığında aile, millet, maneviyat ve insanlıkla ilgili değerler olduğu görülmüştür. Bütün bunlardan yola çıkarak hayat bilgisi dersinin değer kazandırma dersi olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda MEB tarafında yayınlanan 2018 programında kazandırılması gereken kök değerler vardır. Ancak 2018 öğretim programları incelendiğinde değerler eğitiminin planlı ve etkili bir şekilde verilemediği görülmektedir. Değerler sürecin içerisinde dolaylı olarak aktarılmıştır. Değerler eğitiminin daha sistematik bir şekilde verilebilmesi için 2024 hayat bilgisi öğretim programında değerler görünür bir şekilde işlenmiştir.

2024 yılında yapılan program yenileme çalışmasıyla yeni bir değer modeli geliştirilmiştir. Bu modelde değerler disiplinler üstü bir yapıda kabul edilmiştir. Diğer derslerde olduğu gibi 2024 hayat bilgisi öğretim programında Erdem- Değer-Eylem modeline yer verilmiştir. Bu model Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. 2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Erdem- Değer- Eylem Modeli

Erdem-Değer-Eylem çerçevesinde yer alan çatı değerlerin etrafında bir değer çerçevesi bulunmaktadır. Çatı değerler, geriye kalan değerler ile yoğun kesişim noktalarında bulunan değerleri ifade etmektedir. Bu modelde adalet, saygı ve sorumluluk çatı değerleri oluşturmaktadır. Sabır, tasarruf, çalışkanlık, mütevazılık, mahremiyet ve sağlıklı yaşam değerleri içsel ahenge sahip huzurlu insan; sevgi, dostluk, vatansesverlik, yardımseverlik, dürüstlük, aile bütünlüğü ve özgürlük değerleri milli ve manevi değerlerin yaşandığı huzurlu aile ve toplum; duyarlılık, merhamet, estetik ve temizlik değerleri çevre dostu yaşantıların olduğu yaşanabilir çevre alanlarında yer almaktadır. Erdem-Değer- Eylem çerçevesinde yer alan değerler birbirleriyle ilişkili, sade ve kolay uygulanabilir olması

yönüyle tasarlanmıştır (MEB, 2024). 2024 öğretim programlarında değerler daha görünür kılınarak öğrenme çıktılarında eğitim öğretim süreçlerine, okul dışı ortamlardan değerlendirme çalışmalarına kadar programın her aşamasına işlenmiştir (Yıldırım ve Çalışkan, 2024, s.135).

Hayatın başında oldukları kabul edilen ilkökul çocuklarının temel yaşam becerilerini aldıkları programda değerlerin yer alması öğrencilerin hem bireysel gelişimleri hem de toplumsal hayata uyum sağlamaları için önemlidir. Literatürde hayat bilgisi ve değerler eğitimi ile ilgili farklı çalışmalar bulunmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin üçüncü sınıf hayat bilgisi dersinde değerler eğitimiyle ilgili görüşlerinin incelenmesi (Eryılmaz, 2016); değerlerin çocuklara kazandırılması için yapılan etkinlik uygulamaları (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016); ilkökul üçüncü sınıf hayat bilgisi dersinde bulunan değerlerin kazandırılma sürecinde öğretmen ve veli görüşleri (Sever, 2015); hayat bilgisi dersinde uygulanan değer eğitimi programının özsaygı, sosyal problem çözme becerisi ve empati üzerine etkisi (Uzunkol ve Yel, 2016); ilkökul üçüncü sınıfta hayat bilgisi dersinde yer alan sorumluluk değerinin proje tabanlı yaklaşımı ile eğitim ve öğretimin başarı ve tutuma yönelik etkisi (Gündüz, 2014) gibi çalışmaların alan yazında yer aldığı görülmektedir. Ayrıca hayat bilgisi programında değer ifadesine ne oranda değinildiğine (Yaşaroğlu, 2018); hayat bilgisi dersi öğretim programlarının (1936, 1948, 1968, 1998, 2005, 2009, 2015 ve 2018) amaçlarında değerlerin tespit edilmesi (Karasu Avcı ve Ketenoğlu Kayabaşı, 2018); hayat bilgisi öğretim programları (2015, 2017 ve 2018); programın öğeleri, yapısı, amaçları yer alan değerler açısından incelenmesi (Aktay ve Çetin, 2019); ilkökul 1., 2., ve 3. sınıf hayat bilgisi dersi öğretim programı, ders ve çalışma kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi (Demir ve Demirhan İşcan, 2007) gibi çalışmalar karşımıza çıkmaktadır.

Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde 2018 ve 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programlarının değerler ve değerler eğitimi açısından incelendiği bir çalışmanın eksikliği görülmektedir. Bundan dolayı yapılan çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programına 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programını da dahil edilerek değerler ve değerler eğitimi açısından incelenmesi bu çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programını 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programlarıyla karşılaştırmalı olarak programda yer alan değerler ve değerler eğitimi konusunda yapılan uygulamaları incelemektir. Bu kapsamda aşağıda yer alan araştırma soruları geliştirilmiştir;

- 1- 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan “Erdem-Değer-Eylem” modelinin 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programında bulunan genel değerler açısından farkı nedir?
- 2- 2018 ve 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan öğrenme alanlarının değerler açısından durumu ne şekildedir?
- 3- 2018 ve 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan kazanımların değerler açısından durumu ne şekildedir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Eğitim alanında bir olguya ulaşabilmek için çeşitli araştırmalar yapmak gerekmektedir. Bu araştırmaların en doğru ve kısa yoldan yapılabilmesi için uygun yöntemlerin kullanılması gerekmektedir (Sönmez ve Alacapınar, 2014). Bu çalışmada ise olgular hakkında bilgi veren ve yazılı materyallerin analizini yapan nitel araştırma yöntemlerinden biri olan “doküman inceleme”(Yıldırım ve Şimşek, 2018) yöntemi kullanılmıştır.

Doküman inceleme, önceden var olan materyallerin kullanılmasına yönelik bir tekniktir (Scott ve Marlene, 2005). Doküman inceleme, sosyal bilimler alanında yoğun olarak kullanılan bir bilgi kaynağıdır (Bowen, 2009). Doküman inceleme yönteminin kullanıldığı bu çalışmada öncelikle dokümanlar belirlenmiştir devamında veriler analiz edilip elde edilen sonuçlar kullanılmıştır. Yapılan çalışmada 2018 ve 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programları incelenmiştir.

2.2. Veri Kaynağı

Bu araştırmanın veri kaynağını 2018 ve 2024 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan hayat bilgisi dersi öğretim programları oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Veriler nitel bir perspektifle doküman inceleme sürecine uygun olarak toplanmıştır. Bu çalışmada verileri analiz etmek amacıyla “ Belirtke Tabloları” hazırlanmıştır. Hazırlanan belirtke tablolarında 2018 ve 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programları benzerlik ve farklılık açısından kategorize edilmiştir. Bu kategoriler; hayat bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan değerler, kazanımlar ve öğrenme alanları şeklindedir. Devamında bu kategorilerin uygunluğu açısından iki hayat bilgisi eğitimi ve bir sınıf eğitimi alan uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzmanların fikir birliğine varması sonucuyla veriler toplanmaya başlamıştır. Veri toplama sürecinin Yıldırım ve Şimşek (2013) tarafından yapılan doküman analizi aşamaları kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın veri toplama ve çözümleme sürecinde dokümanların incelemesinin gerçekleştirilmesinde Forster’ın (1994) aşamaları benimsenmiştir:

- *Dokümanlara ulaşma:* Araştırma probleminin belirlenmesinin ardından araştırmacıya ne çeşit dokümanlara ihtiyacı olduğunu gösteren genel bir çerçeve basamağıdır. Araştırmacının bu aşamada kendisine bazı soruları sorması gerekmektedir. “ Araştırma sürecinde dokümanların kullanılmasına ne kadar ihtiyaç vardır? Hangi tür dokümanlara ihtiyaç vardır? Bu dokümanlara ulaşmak için kimlere ulaşılması gerekir? “. Araştırmacı tarafından doküman analizi sürecine başlamadan önce bu tarz soruların net bir şekilde cevaplanması gerekmektedir. Böylece araştırmacı en uygun dokümanları vakit kaybetmeden toplamaya başlayabilir (Forster, 1994).
- *Dokümanların özgünlüğünün kontrol edilmesi:* Doküman analizinde dikkat edilmesi gereken bir noktada, ulaşılan dokümanların orijinalliğinin kontrol edilmesidir. Orijinalliği kontrol edilmeden kullanılan dokümanların daha sonra asıl kaynaklarla uyumadığı tespit edilirse hem araştırmacının kimliğine hem de araştırmacının güvenilirliği konusunda şüphe uyandırmaktadır (Forster, 1994).
- *Dokümanları anlama:* Elde edilen dokümanların sonrasında anlaşılıp çözümlenmesi gerekmektedir. Bu süreçte elde edilen dokümanların nasıl kullanılacağı açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Araştırmacı, araştırmasında sadece belirlediği dokümanları kullanacaksa ulaştığı dokümanları sistematik bir şekilde kullanarak çözümlemesi gerekmektedir (Forster, 1994). Araştırmacının yazılı dokümanları kopya etmesi, insan eliyle yapılan eserlerin fotoğraflanması işine yarayacaktır. Ayrıca temel kavramları kodlayarak kategoriler oluşturmak araştırmacının bilgiye daha rahat ulaşabilmesine imkan verecektir (Merriam, 2009).
- *Verilerinin analiz edilmesi:* Doküman analizinde yararlanılacak temalar bir önceki aşamada belirlenmiştir. Bu doğrultuda araştırmacı, dokümanlardan destekleyici, çürütücü açıklamalar sağlayarak bu bölümleri araştırmanın rapor kısmında kullanabilir (Forster, 1994). Dokümanlar tek başına verileri oluşturuyorsa 4 şekilde analiz edilmektedir (Bailey, 1994).
  - a) Analize konu olan veriden örneklem seçme: Bu aşamada araştırma için uygun bir örneklem seçilmesi gerekebilir.
  - b) Kategorilerin geliştirilmesi: Araştırmacı araştırmaya başlamadan önce kuramlardan ve kendi oluşturduğu kategorilerden yola çıkar. Böylece araştırmanın temel kategorileri belirlenmiş olur.
  - c) Analiz biriminin saptanması: Araştırmanın amacına göre farklı analiz birimlerinin yer aldığı belirtilmektedir.
  - d) Sayısallaştırma: Doküman içerisindeki kavramların, olayların ne ölçüde yer aldığı belirlendiği aşamadır (Arslanoğlu, 2016). Bazı araştırmacılar verileri sayısallaştırarak ifade

eder. Bunun için ilgili kategorinin dokümanda olup olmadığı (var veya yok), yüzde dağılım, kategorinin doküman içerisinde kapladığı alanlar bir ölçüt olarak kullanılabilir.

- *Verilerin kullanılması*: Bir araştırmada dokümanların kullanılması, açık bir şekilde atıfta bulunabilmesi için mutlaka ilgili kurum ve kuruluşlardan onay alınması gerekmektedir.

Benzer şekilde Yıldırım ve Şimşek (2018) doküman analizi sürecinin “araştırmaya konu olan dokümanlara ulaşma”, “dokümanların özgünlüğünün kontrol edilmesi”, “dokümanların verilerinin analiz edilmesi” ve “verilerin kullanılması” aşamalarından oluştuğunu belirtmiştir. Böylece hem Forster (2018) hem de Yıldırım ve Şimşek (2018)’ in veri toplama ve çözümleme sürecine bağlı kalındığı söylenebilir.

2.4.Verilerin Analizi

2018 ve 2024 hayat bilgisi dersinin öğretim programlarında yer alan verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmacılar tarafından analiz sürecinde önceden belirlenen kategorilere göre uygun bir plan oluşturulmuştur. Bu plan doğrultusunda elde edilen analiz sonuçları belirlenip, değerlendirilip en sonunda da yorumlanmıştır. Sönmez ve Alacapınar (2014) betimsel analiz sürecinde verilerin olduğu gibi betimlendiği bir irdeleme olduğunu, kurmacaya dayalı bir araştırma söz konusu olmadığını belirtmiştir. Betimsel analiz sürecinde elde edilen veriler araştırmacılar tarafından önceden hazırlanan temalara göre özetlenerek yorumlanmaktadır. Nitekim Yıldırım ve Şimşek (2018) betimsel analizle elde edilen verilerin düzenlendikten sonra yorumlandığını ve anlaşılır bir biçimde betimlenerek okuyucuya sunulduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada da programlar betimsel analize tabi tutulmuştur. Oluşturulan betimlemeler yorumlanarak neden-sonuç temelinde açıklanmış ve birtakım sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.Bulgular

3.1. 2024 Hayat Bilgisi Dersi Programında yer alan “Erdem Değer Eylem” modelinin 2018 Hayat Bilgisi Dersi Programında Bulunan Genel Değerler Açısından İncelenmesi

Hayat bilgisi dersi öğretim programları 2018 ve 2024 yılları bazında genel değerler açısından incelenmiştir. Elde edilen veriler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. 2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Ana Değerler

Öğretim Programı	Ana Değerler			
2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	1.	Adalet	6.	Saygı
	2.	Dostluk	7.	Sevgi
	3.	Dürüstlük	8.	Sorumluluk
	4.	Öz denetim	9.	Vatanseverlik
	5.	Sabır	10.	Yardımsesverlik
2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	1.	Adalet	11.	Özgürlük
	2.	Aile Bütünlüğü	12.	Sabır
	3.	Çalışkanlık	13.	Sağlıklı Yaşam
	4.	Dostluk	14.	Saygı
	5.	Duyarlılık	15.	Sevgi
	6.	Dürüstlük	16.	Sorumluluk
	7.	Estetik	17.	Tasarruf
	8.	Mahremiyet	18.	Temizlik
	9.	Merhamet	19.	Vatanseverlik
	10.	Mütevazılık	20.	Yardımsesverlik

2018 programında kök değer uygulamasına geçilmiştir (MEB,2018). Kök değerler disiplinler arası kabul edilerek bütün derslerin ana değerlerini oluşturmuştur (Gürgil, Kılcan, Kılıçoğlu, ve Kurtoglu, 2019). 2018 programında öz denetim kök değer olarak kabul edilirken 2024 programında çıkartılmıştır. 2024 öğretim programında 2018 programından farklı olarak erdem değer eylem modeli geliştirilmiştir. Bu modelde çatı değer uygulamasına geçilmiştir. Çatı değer olarak

sorumluluk, adalet ve saygı değerleri kabul edilmiştir. 2024 öğretim programlarında Erdem-Değer-Eylem modeline eklenen ve 2018 programında olmayan değerler aile bütünlüğü, çalışkanlık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sağlıklı yaşam, tasarruf ve temizlik değerleridir (MEB,2024).

3.2. 2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Yer Alan Öğrenme Alanlarının Değerler Açısından İncelenmesi

Hayat bilgisi dersi öğretim programları 2018 ve 2024 yılları bazında yer alan öğrenme alanları değerler açısından incelenmiştir. Elde edilen veriler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.

2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Öğrenme Alanlarında Dağılım Sıklığı

Program	1.Sınıf	f	2.Sınıf	f	3.Sınıf	f
2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	<u>Kök Değerler</u>		<u>Kök Değerler</u>		<u>Kök Değerler</u>	
	Saygı	4	Sorumluluk	4	Sorumluluk	5
	Sorumluluk	4	Saygı	3	Duyarlılık	2
	Sevgi	3	Adalet	2	Öz Denetim	1
	Vatanseverlik	2	Yardımseverlik	2	Dostluk	1
	Temizlik	2	Öz Denetim	1	Yardımseverlik	1
	Yardımseverlik	2	Dostluk	1	Adalet	1
	Öz Denetim	2	Sevgi	1	Vatanseverlik	1
	Dostluk	1	Vatanseverlik	1	Saygı	1
	Adalet	1				
	Sabır	1	<u>Alan Değerleri</u>	1	<u>Alan Değerleri</u>	1
			Duyarlılık	1	Estetik	1
	<u>Alan Değerleri</u>	1	Aile Bütünlüğü	1	Temizlik	1
	Aile Bütünlüğü	1	Sağlıklı Yaşam		Sağlıklı Yaşam	1
	Nezaket	1			Mahremiyet	
	Sağlıklı Yaşam	1				
	Estetik	1				
Duyarlılık	1					
Çalışkanlık						
2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	Saygı	5	Çalışkanlık	4	Çalışkanlık	5
	Özgürlük	3	Sevgi	4	Sorumluluk	4
	Sevgi	3	Saygı	3	Vatanseverlik	4
	Sorumluluk	3	Duyarlılık	2	Özgürlük	3
	Sabır	2	Estetik	2	Sabır	3
	Mahremiyet	2	Sabır	2	Saygı	3
	Temizlik	2	Sorumluluk	2	Yardımseverlik	3
	Merhamet	2	Adalet	1	Adalet	2
	Çalışkanlık	2	Aile Bütünlüğü	1	Dostluk	2
	Adalet	1	Dostluk	1	Duyarlılık	2
	Mütevazılık	1	Dürüstlük	1	Dürüstlük	2
	Sağlıklı Yaşam	1	Mahremiyet	1	Merhamet	2
	Aile Bütünlüğü	1	Mütevazılık	1	Sağlıklı Yaşam	2
	Vatanseverlik	1	Özgürlük	1	Temizlik	2
	Duyarlılık	1	Sağlıklı Yaşam	1	Aile Bütünlüğü	1
	Estetik	1	Tasarruf	1	Estetik	1
			Temizlik	1	Mahremiyet	1
		Vatanseverlik	1	Mütevazılık	1	
				Sevgi	1	
				Tasarruf	1	

2018 hayat bilgisi dersi öğretim programında değerlerin öğrenme alanlarında kök değerler ve alan değerleri olmak üzere iki kategoride ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. 2018 hayat bilgisi dersi öğretim

programında kök değerlerin öğrenme alanlarında geçme sıklığına bakıldığı zaman 1. sınıf seviyesinde en fazla saygı ($f=4$) ve sorumluluk ($f=4$) değeri daha sonra sırasıyla sevgi ($f=3$), vatanseverlik ($f=2$) ve temizlik ($f=2$) değerleri; alan değerleri kategorisinde ise aile bütünlüğü ($f=1$), nezaket ($f=1$), sağlıklı yaşam ($f=1$), estetik ($f=1$), duyarlılık ($f=1$), çalışkanlık ($f=1$) değerlerine aynı sıklıkla yer verildiği görülmüştür. 2018 hayat bilgisi programında kök değerlerin öğrenme alanlarında geçme sıklığına bakıldığı zaman 2. sınıf seviyesinde en fazla sorumluluk ($f=4$) daha sonra sırasıyla saygı ($f=3$), adalet ($f=2$) ve yardımsever ($f=2$) değerleri; alan değerleri kategorisinde ise duyarlılık ($f=1$), aile bütünlüğü ($f=1$) ve sağlıklı yaşam ($f=1$) değerlerine aynı sıklıkla yer verildiği görülmüştür. 2018 hayat bilgisi programında kök değerlerin öğrenme alanlarında geçme sıklığına bakıldığı zaman 3. sınıf seviyesinde en fazla sorumluluk ($f=5$) daha sonra sırasıyla duyarlılık ($f=2$) ve öz denetim ($f=1$) değerleri; alan değerleri kategorisinde estetik ($f=1$), temizlik ($f=1$), sağlıklı yaşam ($f=1$) ve mahremiyet ($f=1$) değerlerine aynı sıklıkla yer verildiği görülmüştür.

2024 hayat bilgisi öğretim programında değerlerin öğrenme alanlarında geçme sıklığına bakıldığı zaman 1. sınıf seviyesinde en fazla saygı ($f=5$) daha sonra sırasıyla özgürlük ($f=3$), sevgi ($f=3$) ve sorumluluk ($f=3$); 2.sınıf seviyesinde en fazla çalışkanlık ($f=4$) ve sevgi ($f=4$) daha sonra sırasıyla saygı ($f=3$), duyarlılık ($f=2$), estetik ($f=2$), sabır ($f=2$) ve sorumluluk ($f=2$); 3.sınıf seviyesinde en fazla çalışkanlık ($f=5$), sorumluluk ($f=4$) ve vatanseverlik ($f=4$) daha sonra sırasıyla özgürlük ($f=3$), sabır ($f=3$), saygı ($f=3$), yardımseverlik ($f=3$) değerlerine yer verildiği görülmüştür.

3.3. 2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının Öğrenme Alanları Açısından İncelenmesi

Hayat bilgisi dersi öğretim programları 2018 ve 2024 yılları bazında öğrenme alanları sınıf seviyelerine göre değerler açısından incelenmiştir. Elde edilen veriler Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3.

2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Yer Alan Öğrenme Alanlarıyla Değerlerin İlişkilendirilmesi

Program	Öğrenme Alanları	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf
2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	1.Okulumuzda Hayat	Adalet	Adalet	Adalet
		Dostluk	Dostluk	Dostluk
		Saygı	Öz denetim	Duyarlılık
		Sevgi	Saygı	Öz Denetim
		Sorumluluk	Sorumluluk	Yardımseverlik
		Temizlik		
		Vatanseverlik		
	2.Evimizde Hayat	Yardımseverlik		
		Aile Bütünlüğü	Adalet	Duyarlılık
		Nezaket	Aile Bütünlüğü	Sorumluluk
		Saygı	Saygı	
		Sevgi	Sevgi	
	3.Sağlıklı Hayat	Sorumluluk	Sorumluluk	
		Yardımseverlik	Yardımseverlik	
		Öz Denetim	Sağlıklı Yaşam	Sağlıklı Yaşam
		Sağlıklı Yaşam	Sorumluluk	Sorumluluk
4.Güvenli Hayat	Sorumluluk		Temizlik	
	Temizlik			
	Öz Denetim	Sorumluluk	Mahremiyet	

	Sorumluluk	Yardımseverlik	Sorumluluk
5.Ülkemizde Hayat	Çalışkanlık Estetik Saygı Vatanseverlik	Vatanseverlik Saygı	Estetik Saygı Sorumluluk Vatanseverlik
6.Doğada Hayat	Duyarlılık Sabır Saygı Sevgi	Duyarlılık	Sorumluluk
1.Ben ve Okulum	Adalet Mütevazılık Özgürlük Sabır Saygı Sevgi	Adalet Çalışkanlık Dostluk Mütevazılık Sabır Saygı Sevgi	Adalet Çalışkanlık Dostluk Mütevazılık Özgürlük Sabır Saygı Sorumluluk Vatanseverlik Yardımseverlik
2.Sağlığım ve Güvenliğim	Mahremiyet Özgürlük Sağlıklı Yaşam Saygı Sorumluluk Temizlik	Mahremiyet Sabır Sağlıklı yaşam Sorumluluk Temizlik	Mahremiyet Sağlıklı Yaşam Sorumluluk Temizlik
3.Ailem ve Toplum	Aile bütünlüğü Mahremiyet Merhamet Saygı Sevgi Sorumluluk	Aile bütünlüğü Duyarlılık Saygı Sevgi Sorumluluk	Aile Bütünlüğü Çalışkanlık Dostluk Dürüstlük Merhamet Özgürlük Sabır Sorumluluk Yardımseverlik
4.Yaşadığım Yer ve Ülkem	Çalışkanlık Özgürlük Sabır Saygı Vatanseverlik	Çalışkanlık Dürüstlük Estetik Saygı Sevgi Vatanseverlik	Adalet Çalışkanlık Duyarlılık Dürüstlük Özgürlük Sabır Saygı Sevgi Vatanseverlik Yardımseverlik
5.Doğa ve Çevre	Duyarlılık Merhamet Sorumluluk Temizlik	Çalışkanlık Duyarlılık Tasarruf Vatanseverlik	Çalışkanlık Duyarlılık Merhamet Saygı Tasarruf Temizlik Vatanseverlik
6.Bilim Teknoloji ve Sanat	Çalışkanlık Estetik	Çalışkanlık Estetik Özgürlük Sevgi	Çalışkanlık Estetik Sağlıklı Yaşam Sorumluluk Vatanseverlik

Tablo 3 incelendiğinde değerlerin öğrenme alanlarına göre ilişkilendirilmeleri görülecektir. 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programı okulumuzda hayat öğrenme alanlarına göre 1.sınıfta adalet, dostluk, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine; 2.sınıfta adalet, dostluk, öz denetim, saygı ve sorumluluk değerlerine; 3.sınıfta adalet, dostluk, duyarlılık, öz denetim ve yardımseverlik değerlerine değinilmiştir.

2018 hayat bilgisi dersi öğretim programı evimizde hayat öğrenme alanlarına göre 1.sınıfta aile bütünlüğü, nezaket, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerine; 2.sınıfta adalet, aile bütünlüğü, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerine; 3.sınıfta duyarlılık ve sorumluluk değerlerine yer verilmiştir.

2018 hayat bilgisi dersi öğretim programı sağlıklı hayat öğrenme alanlarına göre 1.sınıfta öz denetim, sağlıklı yaşam, sorumluluk ve temizlik değerlerine; 2.sınıfta sağlıklı yaşam ve sorumluluk değerlerine; 3.sınıfta sağlıklı yaşam, sorumluluk ve temizlik değerlerine yer verilmiştir. 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programı güvenli hayat öğrenme alanlarına göre 1.sınıfta öz denetim ve sorumluluk değerlerine; 2.sınıfta sorumluluk ve yardımseverlik değerlerine; 3.sınıfta mahremiyet ve sorumluluk değerlerine yer verilmiştir.

2018 hayat bilgisi dersi öğretim programı ülkemizde hayat öğrenme alanlarına göre 1.sınıfta çalışkanlık, estetik, saygı ve vatanseverlik değerlerine; 2.sınıfta vatanseverlik ve saygı değerine; 3.sınıfta estetik, saygı, sorumluluk ve vatanseverlik değerlerine yer verilmiştir. 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programı doğada hayat öğrenme alanlarına göre 1.sınıfta duyarlılık, sabır, saygı ve sevgi değerlerine; 2.sınıfta duyarlılık değerine; 3.sınıfta sorumluluk değerine yer verilmiştir.

2024 hayat bilgisi dersi öğretim programı Ben ve Okulum öğrenme alanına göre 1.sınıfta adalet, mütevazılık, özgürlük, sabır, saygı ve sevgi değerlerine; 2.sınıfta adalet, çalışkanlık, dostluk, mütevazılık, sabır, saygı ve sevgi değerlerine; 3.sınıfta adalet, çalışkanlık, dostluk, mütevazılık, özgürlük, sabır, saygı, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine yer verilmiştir. 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programı Sağlığım ve Güvenliğim öğrenme alanına göre 1.sınıfta mahremiyet, özgürlük, sağlıklı yaşam, saygı, sorumluluk ve temizlik değerlerine; 2.sınıfta mahremiyet, sabır, sağlıklı yaşam, sorumluluk ve temizlik değerlerine; 3.sınıfta mahremiyet, sağlıklı yaşam, sorumluluk ve temizlik değerlerine yer verilmiştir.

2024 hayat bilgisi dersi öğretim programı Ailem ve Toplum öğrenme alanına göre 1.sınıfta aile bütünlüğü, mahremiyet, merhamet, saygı, sevgi ve sorumluluk değerlerine; 2.sınıfta aile bütünlüğü, duyarlılık, saygı, sevgi ve sorumluluk değerlerine; 3.sınıfta aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, dürüstlük, merhamet, özgürlük, sabır, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerine yer verilmiştir. 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programı Yaşadığım Yer ve Ülkem öğrenme alanına göre 1.sınıfta; çalışkanlık, özgürlük, sabır, saygı ve vatanseverlik değerlerine; 2.sınıfta çalışkanlık, dürüstlük, estetik, saygı, sevgi ve vatanseverlik değerlerine; 3.sınıfta adalet, çalışkanlık, duyarlılık, dürüstlük, özgürlük, sabır, saygı, sevgi, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine yer verilmiştir.

2024 hayat bilgisi öğretim programı Doğa ve Çevre öğrenme alanına göre 1.sınıfta duyarlılık, merhamet, sorumluluk ve temizlik değerlerine; 2.sınıfta çalışkanlık, duyarlılık, tasarruf ve vatanseverlik değerlerine; 3.sınıfta çalışkanlık, duyarlılık, merhamet, saygı, tasarruf, temizlik ve vatanseverlik değerlerine yer verilmiştir. 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programı Bilim Teknoloji ve Sanat öğrenme alanına göre 1.sınıfta çalışkanlık ve estetik değerlerine; 2.sınıfta çalışkanlık, estetik, özgürlük ve sevgi değerlerine; 3.sınıfta çalışkanlık, estetik, sağlıklı yaşam, sorumluluk ve vatanseverlik değerlerine yer verilmiştir.

3. 4. 2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Kazanımlar Açısından İncelenmesi

Hayat bilgisi dersi öğretim programları 2018 ve 2024 yılları bazında yer alan değerler kazanımlar açısından sınıf seviyelerine göre incelenmiştir. Elde edilen veriler Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4.

2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Kazanımlarla İlişkilendirilen Değerlerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılım Durumu

	1. Sınıf		2. Sınıf		3. Sınıf		Toplam
	Değer	f	Değer	f	Değer	f	f
2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	Sorumluluk	18	Sorumluluk	15	Sorumluluk	19	52
	Vatanseverlik	7	Vatanseverlik	6	Vatanseverlik	5	18
	Saygı	11	Saygı	4	Saygı	1	16
	Sağlıklı Yaşam	4	Sağlıklı Yaşam	3	Sağlıklı Yaşam	3	10
	Öz Denetim	2	Öz Denetim	3	Öz Denetim	3	8
	Duyarlılık	2	Duyarlılık	3	Duyarlılık	2	7
	Sevgi	5	Sevgi	1	Sevgi	-	6
	Yardımseverlik	2	Yardımseverlik	3	Yardımseverlik	1	6
	Adalet	1	Adalet	3	Adalet	1	5
	Temizlik	3	Temizlik	-	Temizlik	2	5
	Dostluk	1	Dostluk	1	Dostluk	1	3
	Aile Bütünlüğü	1	Aile Bütünlüğü	1	Aile Bütünlüğü	-	2
	Estetik	1	Estetik	-	Estetik	1	2
	Çalışkanlık	1	Çalışkanlık	-	Çalışkanlık	-	1
	Mahremiyet	-	Mahremiyet	-	Mahremiyet	1	1
	Nezaket	1	Nezaket	-	Nezaket	-	1
	Sabır	1	Sabır	-	Sabır	-	1
2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	Çalışkanlık	3	Çalışkanlık	7	Çalışkanlık	5	15
	Saygı	5	Saygı	7	Saygı	3	15
	Sorumluluk	3	Sorumluluk	4	Sorumluluk	6	13
	Vatanseverlik	3	Vatanseverlik	4	Vatanseverlik	6	13
	Duyarlılık	3	Duyarlılık	2	Duyarlılık	3	8
	Sabır	2	Sabır	3	Sabır	3	8
	Sevgi	2	Sevgi	4	Sevgi	2	8
	Özgürlük	3	Özgürlük	1	Özgürlük	3	7
	Aile Bütünlüğü	3	Aile Bütünlüğü	1	Aile Bütünlüğü	1	5
	Temizlik	2	Temizlik	1	Temizlik	2	5
	Adalet	1	Adalet	1	Adalet	2	4
	Estetik	1	Estetik	2	Estetik	1	4
	Mahremiyet	2	Mahremiyet	1	Mahremiyet	1	4
	Merhamet	2	Merhamet	-	Merhamet	2	4
	Sağlıklı Yaşam	1	Sağlıklı Yaşam	1	Sağlıklı Yaşam	2	4
	Dostluk	-	Dostluk	1	Dostluk	2	3
	Dürüstlük	-	Dürüstlük	1	Dürüstlük	2	3
Mütevazılık	1	Mütevazılık	1	Mütevazılık	1	3	
Yardımseverlik	-	Yardımseverlik	-	Yardımseverlik	3	3	
Tasarruf	-	Tasarruf	1	Tasarruf	1	2	

Tablo 4’de verilen kazanımlara ilişkin doğrudan yapılan örnek alıntılar aşağıda verilmiştir. 2018 öğretim programında en çok sorumluluk ($f=52$), vatanseverlik ($f=18$) saygı ($f=16$) ve sağlıklı yaşam ($f=10$) değerlerinin kazanımlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu dört değerden üçü kök değer olarak da tüm programların ortak ögesidir. 2024 öğretim programı incelendiği zaman ise çalışkanlık ($f=15$), saygı ($f=15$), sorumluluk ($f=13$) ve vatanseverlik ($f=13$) değerlerinin kazanımlarla sık bir şekilde ilişkilendirildiği saptanmıştır. İlk dört değere bakıldığı zaman 2018 öğretim programı ve 2024 öğretim

programının aynı değerleri içerdiği tespit edilmiştir. Bu değerlere ilişkin kazanımlardan yapılan örnek alıntılar aşağıda verilmiştir.

2018 hayat bilgisi dersi öğretim programına ilişkin değerleri içeren ve doğrudan alıntı yapılan örnek kazanımlar;

- Sorumluluk değerine ilişkin 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programından doğrudan örnek alıntılar: “HB.1.1.12. Okul kurallarına uyar.”, “HB.2.2.4. Evde, üzerine düşen görev ve sorumluluklarını fark eder.”
- Vatanseverlik değerine ilişkin 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programından doğrudan örnek alıntılar: “HB.1.1.6. Bayrak töreninde nasıl davranması gerektiğini kavrar.”, “HB.1.5.2. Yakın çevresindeki tarihî, doğal ve turistik yerleri fark eder”.
- Saygı değerine ilişkin 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programından doğrudan örnek alıntılar: “HB.1.1.6. Bayrak töreninde nasıl davranması gerektiğini kavrar.”, “HB.1.2.4. Evde aile bireyleri ile iletişim kurarken nezaket kurallarına uyar.”
- Sevgi değerine ilişkin 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programından doğrudan örnek alıntılar: “HB.1.1.1. Sınıf içi tanışma etkinliğine katılır.”, “HB.1.1.16. Okulla ilgili olumlu duygu ve düşünceler geliştirir.”

2024 hayat bilgisi dersi öğretim programına ilişkin değerleri içeren ve doğrudan alıntı yapılan örnek kazanımlar;

- Çalışkanlık değerine ilişkin 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programından doğrudan örnek alıntılar: “HB.2.6.2. Günlük yaşamda kullanılan teknolojik bir ürünün zaman içerisindeki değişimini karşılaştırabilme.”, “HB.3.3.2. Yardıma ihtiyacı olan bireylerin yaşamını kolaylaştırmak için fikirlerini eyleme dönüştürebilme.”
- Saygı değerine ilişkin 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programından alınan örnek alıntılar: “HB.1.1.1. Öğretmeni ve arkadaşlarıyla tanışabilme”, “HB.1.2.2. Kişisel alanının sınırlarını belirleyebilme”.
- Sorumluluk değerine ilişkin 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programından doğrudan örnek alıntılar: “HB.2.3.3. Yakın çevresinde üzerine düşen görev ve sorumlulukları günlük yaşamına yansıtabilme”, “HB.3.2.3. Trafik kurallarına uymanın önemine ilişkin özgün ürünler oluşturabilme”.
- Vatanseverlik değerine ilişkin 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programından doğrudan örnek alıntılar: “HB.1.4.4. Millî gün ve bayramlarda yaşadığı duyguları ifade edebilme”, “HB.2.4.1. Yakın çevresinde bulunan tarihî mekân ve doğal güzellikleri belirleyebilme”.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada 2018 ve 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programlarında bulunan değerler ve değerler eğitimi konusunda yapılan uygulamalar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda araştırma sürecinde ilk olarak 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programında bulunan “Erdem Değer Eylem” modeli ile 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kök değerler uygulaması karşılaştırılmıştır. 2018 hayat bilgisi öğretim programında kök değer uygulamasına geçilmiştir. Kök değerler disiplinler arası kabul edilip bütün derslerin ana değerlerini oluşturmuştur. 2018 programında öz denetim kök değer olarak kabul edilirken 2024 yılında geliştirilen “Erdem Değer Eylem” modelinde öğretim programlarından çıkartılmıştır (Yıldırım ve Çalışkan, 2024).

2024 öğretim programında 2018 programından farklı olarak “Erdem Değer Eylem” modeli geliştirilmiştir. Bu model ile birlikte çatı değer uygulamasına geçilmiştir. Çatı değer olarak sorumluluk, adalet ve saygı değerleri kabul edilmiştir. Ayrıca 2024 öğretim programlarında her bir değere ilişkin örnek göstergelere yer verilmiş ve bu göstergeler öğretim süreçleriyle açıkça ilişkilendirilmiştir (Yıldırım ve Çalışkan, 2024). 2024 yılında geliştirilen Erdem Değer Eylem”

modeline eklenen ve 2018 programında olmayan değerler aile bütünlüğü, çalışkanlık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sağlıklı yaşam, tasarruf ve temizlik değerleridir.

2015 hayat bilgisi dersi programında 20 değer, 2017 hayat bilgisi programında 22 değer bulunmaktadır. 2018 programında ise ilk kez kök değer kavramına değinilmiştir ve 11 kök değerden bahsedilmiştir. 2018 yılında değer kavramında bir azalış görünse de aslında değerlere kişisel nitelikler başlığı altında yer verilmiştir. Yaşaroğlu (2018), yaptığı araştırmasında öğretim programlarında değerlere ne kadar yer verildiğini ve bunun sonucunda 2015, 2017 ve 2018 programlarında değer vurgularının doğrudan yapıldığı sonucuna varılmıştır.

2018 hayat bilgisi dersi programında değerlerin öğrenme alanlarında kök değerler ve alan değerleri olmak üzere iki kategoride ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. 2018 hayat bilgisi dersi programında kök değerlerin öğrenme alanlarında geçme sıklığına bakıldığı zaman 1. sınıf seviyesinde en fazla saygı ve sorumluluk değeri, 2. sınıf seviyesinde en fazla sorumluluk daha sonra sırasıyla saygı, adalet değerleri, 3. sınıf seviyesinde en fazla sorumluluk daha sonra sırasıyla duyarlılık ve öz denetim değerlerine değinildiği görülmüştür.

2018 hayat bilgisi dersi öğretim programında sınıf seviyelerine ve öğrenme alanlarına göre farklı değerlerin verildiği görülmüştür. 1. sınıflarda kök değer olarak saygı, sorumluluk, sevgi, vatanseverlik, temizlik, yardımseverlik, öz denetim, dostluk, adalet, sabır; alan değerleri olarak aile bütünlüğü, nezaket, sağlıklı yaşam, estetik, duyarlılık, çalışkanlık değerlerine yer verilmiştir. 2. sınıflarda kök değer olarak sorumluluk, saygı, adalet, yardımseverlik, öz denetim, dostluk, sevgi, vatanseverlik; alan değerler olarak duyarlılık, aile bütünlüğü, sağlıklı yaşam değerlerine yer verilmiştir. 3. sınıflarda kök değer olarak sorumluluk, duyarlılık, öz denetim, dostluk, yardımseverlik, adalet, vatanseverlik, saygı; alan değerleri olarak estetik, temizlik, sağlıklı yaşam ve mahremiyet değerlerine yer verilmiştir.

2024 hayat bilgisi dersi öğretim programında sınıf seviyelerine ve öğrenme alanlarına göre farklı değerlerin verildiği görülmüştür. 1. sınıflarda saygı, özgürlük, sevgi, sorumluluk, sabır, mahremiyet, temizlik, merhamet, çalışkanlık, adalet, mütevazılık, sağlıklı yaşam, aile bütünlüğü, vatanseverlik, duyarlılık, estetik; 2. sınıflarda çalışkanlık, sevgi, saygı, duyarlılık, estetik, sabır, sorumluluk, adalet, aile bütünlüğü, dostluk, dürüstlük, mahremiyet, mütevazılık, özgürlük, sağlıklı yaşam, tasarruf, temizlik ve vatanseverlik; 3. sınıflarda çalışkanlık, sorumluluk, vatanseverlik, özgürlük, sabır, saygı, yardımseverlik, adalet, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, merhamet, sağlıklı yaşam, temizlik, aile bütünlüğü, estetik, mahremiyet, mütevazılık, sevgi ve tasarruf değerlerine yer verilmiştir.

2018 ve 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programlarında sınıf seviyelerine ve öğrenme alanlarına göre yer alan kazanımlarda (öğrenme çıktısı) farklı değerlerin yer aldığı görülmüştür. 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programında bulunan kazanımlar (öğrenme çıktıları) incelendiğinde en fazla sorumluluk, vatanseverlik ve saygı değerlerine yer verilirken; 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan kazanımlar (öğrenme çıktıları) incelendiğinde en fazla çalışkanlık, saygı, sorumluluk ve vatanseverlik değerlerine yer verildiği görülmüştür. Bu bağlam 2018 ve 2024 hayat bilgisi dersi programında yer alan kazanımlarının değerler açısından örtüştüğü söylenebilir. Kaymakçı (2016), 2009 hayat bilgisi öğretim programı içeriğinde bulunan değerlerin en fazla vatanseverlik değeriyle ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Esemen (2020), yaptığı çalışmada 2018 hayat bilgisi öğretim programında yer alan kazanımların en fazla sorumluluk ve vatanseverlik değerleriyle ilişkilendirildiğini tespit etmiştir. Candan ve Ergen (2014) İlköğretim üçüncü sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarını temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre üçüncü sınıf hayat bilgisi ders kitaplarında en çok sevgi, sorumluluk değerine yer verilirken misafirperverlik ve barış değerlerine en az yer verildiği görülmüştür. Öngören (2023) de öğretmenlerin Hukuk ve Adalet dersine yönelik görüşlerine yer verdiği araştırmasında hukuk ve adaletle ilgili değerlerin eğitim yoluyla kazanım olarak sunulabileceğine işaret ederek bu sayede öğrencilerin toplum içerisinde yaşayış tarzları da buna göre şekilleneceği dile getirilmiştir.

Bu araştırma sürecinde elde edilen bulgular ve literatür taramasına göre çalışma sonucunda aşağıda yer alan önerilerde bulunulabilir:

- Değer ifadelerinin öğrencilere nasıl daha etkili kazandırılabilmesine yönelik araştırmalar yapılabilir.
- Programda yer alan değerler oluşturulurken öğretmen görüşleri alınabilir.
- Başka alanlarda diğer branş öğretmenleri ile görüşmeler yapılabilir.
- Ders kitaplarında değerlerle ilgili bilgi verilmesinin yanı sıra, öğrenilen bu değerlerin davranışa dönüştürülmesine imkan sağlayacak izleme ve değerlendirme etkinliklerine de yer verilebilir.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları	Makale iki yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi	Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar	Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası	“2018 ve 2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Kaynakça

- Akinoğlu, O. (2003). Bir eğitim değeri olarak eleştirel düşünme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 7-26.
- Aktan, C. C. (2003). *Değişim ve Yeni Global Değerler*. Coşkun Can Aktan (Ed.) Modernite ve Postmoderniteye Değişim, İçinde (23).Çizgi Kitabevi, Konya.
- Aktay, S. & Çetin, H. S. (2019). 2015, 2017 ve 2018 Hayat bilgisi dersi öğretim programları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Armağan Özel Sayısı*, 577-600. DOI: 10.17494/ogusbd.548537
- Aktepe, V. & Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *International Journal of Social Science*, 3(42), 361-384.
- Arslanoğlu, İ. (2016). *Bilimsel yöntem ve araştırma teknikleri ders notları*. Gazi Kitabevi.
- Asan, T., Ekşi F., Doğan, A. & Ekşi, H. (2008). Bireysel değerler envanteri'nin dilsel eşdeğerlik ve güvenilirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27, 15-38.
- Bailey, K. D. (1994). *Methods of social research*. The Free Press.
- Bobaroğlu, M. (2002). *Aydınlanma Sorunu ve Değerler*. Ayna Yayınevi, İstanbul.

- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40. s.27
- Çalışkan, H & Yıldırım, Y. (2022). *Okul Dışı Ortamlarda Değerler Eğitimi*. Pegem Akademi Yayınları
- Candan, D. G. & Ergen, G. (2014). 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 134-161.
- Çoban, O. (2016). *Sokratik sorgulama yöntemi ile sorumluluk değerinin öğretimi*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Demir, K., & Demirhan İşcan, C. (2007). Hayat bilgisi dersinde değerler ve değerler eğitimi. 1. *Ulusal İlköğretim Kongresi*, 15(17), 1-15.
- Durkheim, E. (2004). *Ahlak Eğitimi*, (Çev: Oğuz Adanır), Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- Ersoy, E. (2018). Sosyolojide değerler ve değer araştırmaları. *Journal of International Social Research*, 11(56).
- Eryılmaz, M. A. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin üçüncü sınıf hayat bilgisi derslerinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Esemen, A. (2020). Hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının kök değerler ile ilişkisinin değerlendirilmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1),16-29. doi: 10.46762/mamulebd.741720
- Forster, N. (1994). *The analysis of company documentation*. C. Cassell & G. Symon (Ed.) içinde, *Qualitative methods in organizational research, a practical guide* (pp. 147-166). SAGE publication.
- Gündüz, M. (2014). *İlköğretim 3.sınıf Hayat Bilgisi dersinde "sorumluluk" değerinin proje tabanlı öğrenme yaklaşımı ile öğretiminin akademik başarı ve tutuma etkisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürgil, F., Kılcan, B., Kılıçoğlu, G. & Kurtoğlu, F. S. (2019). Hünkar Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi'nin kök değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(1), 446-461.
- Kale, N. (2008). Nasıl bir değerler eğitim. *Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayın Organı*, 9, (58),10-17.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Karasu Avcı, E., & Ketenoğlu Kayabaşı, Z. E. (2018). Hayat bilgisi dersi öğretim programlarının amaçlarındaki değerlerin içerik analizi (1936-2018). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 27-56.
- Kaymakçı, S. (2016). *Hayat bilgisinde değerler eğitimi*. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* (2. baskı, ss.367-388). Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara. Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Talim Terbiye Yayınları
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (2018). *Hayat Bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (2024). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (1, 2, ve 3. sınıflar): Türkiye yüzyılı maarif modeli*. Ankara: MEB Yayınları..
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB] (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*, MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.

- Öngören, H. (2023). Ortaokul Öğretmenlerinin hukuk ve adalet ders kitabına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 12(2), 328-338. <https://doi.org/10.30703/cije.1184695>.
- Öngören, H., & Yılmaz, A. (2024). Investigation of secondary school students' social-emotional learning and friendship-making skills in terms of various variables. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (60), 1135-1153. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1391617>.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 23
- Scott, D. & Marlene, M.,(2005). *Key ideas in educational research*. London: Continuum International Publishing.
- Sever, B. (2015). *İlkokul üçüncü sınıf Hayat Bilgisi programındaki değerlerin öğretmen ve veli görüşlerine göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sönmez, Ö. F. (2010). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine yönelik görüşlerinin kazanım boyutunda değerlendirilmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 53-71.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2014). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık
- Şentürk, M., Şimşek, U., Tıkman, F., Yıldırım, E. (2017). Sosyal bilgiler ve sınıf eğitimi öğretmen adaylarının gözünden vatandaşlık eğitimi: nitel bir çalışma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*(32), 913-925. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.1871>
- TDK (2024). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Basımevi, Ankara.
- Topkaya, Y. & Burak, D. (2018). Cumhuriyetten günümüze hayat bilgisi dersi öğretim programları. S. Sidekli (Ed.), *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss. 1-46). Ankara: Eğiten Kitap.
- Ulusoy, K. & Arslan, A. (2014). Farklı yönleriyle değerler eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.). *Değerli bir kavram olarak değer ve değerler eğitimi* içinde (ss.1-16.). Ankara: Pegem Akademi,
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2015). *Değerler eğitimi*. (Üçüncü baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Uzunkol, E. & Yel, S. (2016). Effect of value education program applied in life studies lesson on selfesteem, social problem-solving skills and empathy levels of students. *Education and Science*, 41(183), 267-292 doi: 10.15390/EB.2016.5550
- Yaşaroğlu, C. (2018). Öğretim programlarında değerler: hayat bilgisi dersi örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5), 725-733. <https://doi.org/10.18506/anemon.394551>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. G., Becerikli, S. & Demirel, M. (2017). Farklı bakış açılarına göre sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi. *Elementary Education Online*, 16(4), 1575-1588.
- Yıldırım, Y. (2024). *Değer Odaklı Eğitimler ve Değerler Eğitimi*. İçinde Y. Yıldırım (Ed.) Değer Odaklı Eğitimler (ss. 1-23). Ankara: Pegem Akademi
- Yıldırım, Y. & Akpınar, E. (2016). Cinsiyet faktörünün ortaokul 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin sosyal olgunluk düzeyine etkisi. *International Journal of Field Education*, 2(1), 20-32.

Yıldırım, Y., & Çalışkan, H. (2017). The teachers' opinions about values education and values in the 2005 with 2017 teaching programme of social studies lesson, *Journeal of Multidisciplinary Studies in Education*, 1(1). 7-23.

Yıldırım, Y. & Çalışkan, A. (2024). 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının 2005, 2015 ve 2018 programlarıyla karşılaştırılmalı analizi. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8 (1), 108 – 142. <https://doi.org/10.46452/baksoder.1485390>